

BALIKESİR SPOR TARİHİ

1859-1925

Volkan Ali BOZDEMİR

© Copyright 2022

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bantrolü ile satılmaktadır.

ISBN

978-625-8299-49-6

Kitap Adı

Balıkesir Spor Tarihi 1859-1925

Yazar

Volkan Ali BOZDEMİR
ORCID iD: 0000-0003-3175-6284

Yayın Koordinatörü

Yasin DİLMEN

Sayfa ve Kapak Tasarımı
Akademisyen Dizgi Ünitesi

Yayıncı Sertifika No

47518

Baskı ve Cilt

Vadi Matbaacılık

Bisac Code

SPO000000

DOI

10.37609/akya.2014

GENEL DAĞITIM

Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A

Yenişehir / Ankara

Tel: 0312 431 16 33

siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

Zeynep Cana'na

ÖNSÖZ

Balıkesir Spor Tarihi 1859-1925 kitabı hazırlanırken uygulanan araştırma modeli kapsamında öncelikle literatür taraması yapılarak mümkün olduğunca birincil kaynaklara ulaşılmaya çalışılmış, geçmişte olanların öğrenilmesi, anlaşılması ve açıklanması amacıyla tarafımdan ilgili kaynak ve yayınların incelenerek değerlendirildiği tarihsel araştırma metodu kullanılmış, çalışmanın kapsamı ile ilgili olarak alt başlıklar içeriklerine göre kendi dönemlerinde yazılan kaynaklardan faydalanılmıştır. Elde edilen veriler konuya ilişkin doğru bir bakış açısı ile yaklaşılması ve ilişkilendirilmesi açısından 21. Yüzyıl kaynakları ile de desteklenmiştir. Bu araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden birisi olan “tarama ve dokümantasyon” yöntemi, yorum aşamasında ise “tarihsel yöntem” kullanılarak Balıkesir ilinde 1890-1925 yılları arasındaki sportif faaliyetler ve bu alana etki eden olaylar açıklanmıştır. İlgili konular Başbakanlık Cumhuriyet Arşivleri başta olmak üzere dönemin yerel ve ulusal yazılı-görsel kaynakları ile literatüre dayalı olarak incelenmiştir. İlk olarak dönemin süreli yayınları: Gazete ve dergiler olmak üzere tüm yazılı ve görsel kaynaklar taranmış, daha önceden çelişkili veya hatalı olarak belirtilen tarih ve olaylar birincil kaynaklardan ve süreli yayınlardan incelenerek karşılaştırılmış ve sonuçta ortaya çıkan gerçek bilgiler dipnotlar da kaynaklar belirtilerek kullanılmıştır. Süreli ve süresiz yayınlar ile belge ve dokümanların incelenmesi amacıyla literatür taraması yapılmış, arşivlerde yer alan evraklar, resmi kurumların yazışmaları, konuya ilişkin belgelerin okuması, incelemesi ve değerlendirmesine yönelik taramalar yapılmış, çalışma arşiv tarama metodu ile desteklenmiştir.

Hazırlamış olduğum “Balıkesir Spor Tarihi 1859-1925” kitabı, Balıkesir Spor Tarihinde yer alan spor branşları ile konunun genişliği ve çeşitliliği açısından ilimizin spor tarihinin kronolojik olarak anlaşılması amacıyla tarih sıralamasına göre öncelikle dönemlerinin yazılı kaynaklarına dayandırılarak açıklanmıştır. Yağlı güreş, at yarışları, futbol, tenis, bisiklet ve atletizm başta olmak üzere birçok spor branşının ilimizde ilk olarak nasıl ve ne şekilde yapılmaya başlandığı ile ilk spor organizasyonları, ilk spor kulüplerinin nasıl oluşturulduğu konuları dönemin kaynaklarına dayandırılarak belirtilmiş, gençlerimizin spor tarihimizde ön plana çıkan kişiler aracılığıyla Milli Mücadele dönemini bu kapsamda daha önce fark etmedikleri detayları ile öğrenmeleri ve bu alanda çalışma yapan araştırmacı ve yazarlara yol göstererek Balıkesir ili özelinde “Türk Spor Tarihi” alanına katkı sağlaması tek arzumdur.

Volkan Ali Bozdemir

Balıkesir, 2022

İÇİNDEKİLER

Önsöz	v
Giriş.....	1
1859.....	10
Katranacı Mehmet Pehlivan.....	10
1865.....	12
Kurtdereli Mehmet Pehlivan.....	12
1884.....	15
Ali Ahmet Pehlivan (Çapraz)	15
1888.....	17
Kurtdereli Mehmet Pehlivan ve İnegöl Olayı	17
1889.....	20
Atköy Güreşlerinde Genç Mehmet	20
Mehmet, Kurtdereli Olarak Anılmaya Başlıyor.....	20
1892.....	22
Katranacı Mehmet ile Kurtdereli Mehmet Pehlivanın İlk Güreşi ...	22
1893.....	24
Susurluk'ta Kurtdereli ile Kara Ahmet Güreşi	24
1894.....	25
Katranacı Mehmet ile Kurtdereli İkinci Güreş	25
Çardak Güreşlerinde, Katranacı Mehmet ile Adalı Halil	26
Çardak Güreşlerinde, Kurtdereli ile Koca Yusuf	27
Çardak Güreşlerinde Çandırılı Arap Hüseyin	31

1896.....	32
Selanik'te Katrancı ile Kurtdereli Dostluğu.....	32
Kartal Dügün Güreşlerinde Kurtdereli ile Adalı Halil	32
1897.....	34
Bursa'da Göçmenler ve Savaş Gazileri Yararına Yapılan Güreşlerde, Kurtdereli ve Katrancı.....	34
Çayırhisar Güreşleri, Kurtdereli ile Adalı Halil.....	34
1898.....	36
Sındırgı Şatırzadeler Dügün Güreşleri	36
Kurtdereli Mehmet ve Bursalı Rüstem Pehlivan İstanbul'da.....	36
Doublier, Kurtdereli ve Katrancıyı Paris'e Götürüyor.....	37
1899.....	38
Kurtdereli ile Katrancı Mehmet'in Paris Güreşleri	38
Birini Cihan Pehlivanlığı Yarışmaları	43
Kurtdereli Mehmet Pehlivan Kırkpınar Başpehlivanı	44
1900.....	45
Katrancı Mehmet'in Güreşleri	45
Kurtdereli İkinci Kez Avrupada.....	46
Kurtdereli ve Gulâm Rüstem Karşılaşıyor.....	47
1901.....	55
Kurtdereli ve Berlin Güreşleri.....	55
Kurtdereli Mehmet Pehlivan'a Sanayi Madalyasının Verilmesi..	56
1902.....	58
Biga Dügün Güreşleri	58
Türkiye Serbest Güreş Şampiyonası.....	58
1903.....	60
Dünya Basınında Türkiye Güreş Şampiyonası ve Kurtdereli	60
Ali Ahmet Çapraz Pehlivan Çatalca Güreşlerinde.....	61

1904.....	62
Kurtdereli Mehmet Pehlivan İngiltere’de.....	62
Kurtdereli Londra’da Koşu Yarışmasına Katılıyor	65
Hayrabolu Güreşleri ve Ali Ahmet Çapraz Pehlivan	67
1905.....	68
Gömeç Pehlivan Güreşleri.....	68
Beyköylü Çoban Mehmet.....	68
Gemlik Umurbey Güreşleri.....	69
1906.....	70
Ayvalık’ın İlk Spor Salonu ve Jimnastik Kulübü.....	70
Ayvalık Eolya Oyunları.....	71
Selanik Beş Çınarlar Bahçe Güreşleri	72
Ali Ahmet Çapraz Pehlivan Kırkpınar Güreşlerinde.....	73
1907	74
Ayvalık’ın Eolya Sonbahar Oyunları.....	74
Paniyon Oyunları ve Ayvalık Eolikos Spor Kulübü.....	74
Bursa Atıcılar Güreşleri	75
Ali Ahmet Çapraz Pehlivan ve Beşçınar Bahçe Güreşleri.....	75
1908.....	76
Sofya Güreş Turnuvası.....	76
Ali Ahmet Çapraz Pehlivan İkinci Kez Kırkpınar Başpehlivanı	76
Kurtdereli’ye Telgrafla Atılan İftira	76
Kurtdereli Mehmet Pehlivan’a Mecidi Nişanı Rütbesinin Verilmesi.....	79
1909.....	80
XIII. Paniyon Oyunları ve Ayvalık Eolikos Spor Kulübü.....	80
Yıldız Güreşleri	80

1910.....	81
Edremit Gençler Birliği Teşkilatı.....	81
Taksim Güreşleri.....	81
Kurtdereli Mehmet Pehlivan 1910 Yılı Cihan Pehlivanı	86
Kurtdereli Mehmet Pehlivan'a Sanayi Madalyasının Verilmesi	86
Kurtdereli Mehmet Pehlivan Amerika'da	88
1911.....	91
Eğitim Kurumlarında Terbiye-i Bedeniye.....	91
1912.....	94
Balıkesir'de İlk Beden Eğitimi Dersleri ve Beden Eğitimi Öğretmenleri.....	94
Çardak Güreşleri ve Balıkesirli Pehlivanlar	95
1913.....	96
Paris “Cirque Nouveau” Güreşleri.....	96
1914.....	97
Bandırma Koşu ve Güreş Müsabakaları	97
Donanma Cemiyeti Spor Şenlikleri ve İlk Futbol Maçı	97
Edremit At Yarışları.....	106
Balıkesir'de İzciliğe Doğru.....	109
Balıkesir'de Atıcılık Sporunun İlk Adımları.....	111
Güç Derneği Kurma Çalışmaları.....	111
Binicilik, Cirit Oyunları ve At Yarışları	115
İzci Öğretmenlerinin Eğitimleri.....	116
Köylerde Güç Dernekleri Kurulması	116
Cirit ve Nişân Oyunları	117
Sultani Mektebi Güç Derneğinin Kurulması	117
Yaşasın Erbab-ı Hamiyet	118

1915.....	120
Sultani İzcileri	120
1916.....	121
Balıkesir’de Gençlik Teşkilatları için Öğretmen Yetiştirme Çabaları.....	121
Genç Dernekleri Rehber Kursu için Karesi ’den Eleman Gönderilmesi	122
Genç Dernekleri	123
Balıkesir’de Genç Derneği Kurulması İçin Rehber Kursu.....	124
Dinç Dernekleri.....	125
Genç Dernekleri Eğitime Devam Ediyor.....	126
Balıkesir Genç Derneği Rehberleri	127
Seyd-i Beşir Esir Kampında Futbol	127
1917.....	129
Evlad-ı Şuheda Yararına Koşular.....	129
Mektepliler Bayramı.....	130
1918.....	135
Edremitte At Koşusu	135
At Koşusu	135
Edremit İdman Yurdunun Kuruluşu	137
Mektepliler Bayramı.....	140
1919.....	141
Edremit Darülitam Koşusu	141
Burhaniye’den Çekilen Telgraf ve İdman Yurdunun Şikayet Edilmesi.....	141
Edremit İdman Yurtlu Şehit.....	143
Burhaniye İdman Yurdunun Kuruluşu.....	143
Balıkesir İdman Yurdunun Kuruluşu	143
İdman Yurdu Binası	148

1920.....	149
İdman Yurdu Spor Müsabakaları	149
İdman Yurdu Müsabakaları Sona Erdi	149
İdman Yurdu Konferansı.....	150
İdman Yurdu Spor Şenlikleri	150
Futbol Müsabakaları	151
Atıcılık Etkinlikleri ve Nişan Talimleri.....	151
Balıkesir’de İdman Bayramı Düzenleniyor	152
Edremit İdman Yurdu, İlk Deplasmanlı Futbol Maçı ve Kurtuluş Savaşı.....	153
Balıkesir Çalışma Derneği ve İlk Spor Kulübünün Faaliyetleri....	154
1922.....	157
Balıkesir’in İkinci Spor Kulübü, İdman Birliğinin Kuruluşu....	157
Bandırma’nın İlk Spor Kulübü Kuruluyor	157
1923.....	158
Ayvalık Türk Ocağı.....	158
Edremit Türk Ocağı.....	158
Burhaniye İdman Yurdu Tekrar Açıldı	158
Balıkesir Futbol Müsabakaları	159
1924.....	160
Karesi Mıntıkası Teşkilatı Kuruluyor	160
Lise İzcilerinin Faaliyetleri	161
İzcilik Eğitimleri için Teşekkür Yazısı.....	161
Edremit At Koşusu	162
Lise İzcilerine	162
Kemer Sporcuları Edremit’te	163
Hasan Basri Çantay, İzci Marşı ve İdmancılar Marşı.....	165
Balıkesir İdman Yurdu Bursa Seyehati	168
Edremit İdman Yurdu 2. Balıkesir Seyehati.....	169

Balıkesir Vilayet Şampiyonluk Müsabakaları	169
Balıkesi Mıntıka Kongresi ve Mıntıka Heyetinin Seçimi	170
Edremit Sonbahar At Koşusu	172
Ankara'da Yapılacak Kongre için Karesi Heyetinin Seçimi.....	172
Karesi Şampiyonu İdman Yurdu / Türkiye Futbol Birinciliğine Katılıyor	173
Balıkesir İdman Yurdu Atletizm Bayrak Takımı Türkiye İkincisi	173
Edremit'te At koşusu ve Futbol Müsabakaları.....	173
1925.....	174
Edremit Türk Ocağı Güreş Müsabakaları	174
Balıkesir Futbol Şampiyonası Yapılmıyor.....	174
İlkbahar At Koşuları.....	174
Susurluk İlkbahar At Koşuları	178
Ayvalık Türk Ocağı İdman Yurdu ve Bayraklı İttihat Spor.....	180
İstanbul Dumlupınar İzçileri Ayvalık'ta	181
Ali Hikmet Paşa Stadının Yapımına Başlanması.....	181
Mustafa Kemal Paşa'nın Balıkesir Türk Ocağı'nı Ziyareti.....	183
Ali Hikmet Paşa ile Balıkesir'de Spor	184
Kaynaklar	187
Belgeler	187
Dergiler.....	188
Fotoğraflar	188
Gazeteler	190
Kitaplar	190

KAYNAKLAR

Balıkesir Spor Tarihi kitabının, spor tarihi literatürüne ve spor tarihi araştırmacılarına faydalı olabilmesi ve Balıkesir tarihi açısından önemli bir kaynak olarak kabul edilebilmesi için ilk olarak dönemin süreli yayınlarından olan gazete ve dergilerinden, yazılı ve görsel olarak dikkatli bir şekilde faydalanılmış, konuyu ilgilendiren kitaplar karşılaştırmalı olarak değerlendirilerek, doğruluğundan emin olduğu şekliyle aktarılmıştır. Kronolojik sıralamaya göre bilgiler verilen bilgiler, Balıkesir spor tarihi konu başlıkları ve önemli olayları açıkladığım bölümlerde dip notlarda belirtilen kaynaklar hakkında açıklamalar yapma gereği duyulduğu için bu bölümde kitap içerisinde yer alan kaynakların açıklanması ihtiyacı duyulmuştur.

Belgeler

- Belge 1 Kurtdereli Mehmet, Adalı Halil, Molla İbrahim ve Madaralı İbrahim Pehlivanlara Sanayi Madalyası verilmesi (BOA.İ..TAL.266.50.H-22-08-1319)
- Belge 2 Kurtdereli Mehmet Pehlivan'ın Ermeni anarşist komitesine mensup olduğuna dair Londra'dan Piyer'in, Cisir-i Mustafapaşa polis müfettişliğine keşide ettiği telgrafta isim bulunamadığından, bu nam müstear olabileceği için, mezkur pehlivanın taht-ı tevkife alınıp tahkikat yapılması, Edirne. (BOA.DH.ŞFR.398.62.R-03-03-1924)
- Belge 3 Kurtdereli Mehmet Pehlivan'ın Ermeni anarşist komitesine mensup olduğuna dair araştırma ile ilgili (BOA.DH.ŞFR.398.62.001)
- Belge 4 Ermeni anarşist Komitesine mensup olan Kurtdereli Mehmet Pehlivanın tevkif edilmesi hakkında Piyer'i imzasıyla Londra'dan çekilen telgrafın yapılan tahkikat neticesinde şahsi bir intikam için yapılan iftiradan ibaret olduğu. (BOA.DH.MKT.1260.41.H-24-04-1326)
- Belge 5 Kurtdereli Mehmet Pehlivana, Sanayi Madalyası verilmesi hakkında (BOA.İ.MBH.4-58.H-08-12-1328)
- Belge 6 İdadi ve Sultani Mekteplere Darumualliminler ve Numune Rüşdiyelerinde Terbiye-i Bedeniye Dersine Mahsus Talimat (BOA.MF.MKT.1175-95)
- Belge 7 Karesi sancağından Sultani İbtidai kısmı idman muallimi Rahmi Bey ile Balıkesir Taammüm-i Maarif İbtidai Mektebi muallimlerinden Hakkı ve Hacı Mehmet Ağa İbtidaisi Muallimi Mustafa Hilmi Efendilere harcırah ve rilerek gönderildiği (BOA.MF.İBT.00508-61)

- Belge 8 Genç Dernekleri rehber kursuna Konya ve Isparta, Edirne, Hüdavendigar, Aydın, İzmir, Karesi ve İzmit'ten eleman gönderilmesi.(BOA.DH.UMVM.H-06-10-1334)
- Belge 9 Genç Derneklerin teşkilatınca Dersaadet'te açılacak olan rehber kursuna Balıkesir kazası ve Bandırma kazasından muallim gönderilmesi (BOA.DH.UMVM.140-89)
- Belge 10 Genç Derneklerin teşkilatınca Dersaadet'te açılacak olan rehber kursuna katılım için liste (BOA.DH.UMVM.140-89)
- Belge 11 Karesi livası dahilinde bulunan Genç Dernekleri hakkındaki defterlerin şubelere gönderildiği ve talimlere devam edilmekte olduğu hakkında (BOA.DH.UMVM.141-21)
- Belge 12 Burhaniye'de kaymakam, jandarma kumandanı ve telgraf müdürünün İdman yurdu adı altında gençlere oyun oynattıkları ve hükümet aleyhine propaganda yaptıkları konusu ile ilgili (BOA.DH.İ.UMVM.19-1.B-1.H-07-08-1337))
- Belge 13 Burhaniye'de kaymakam, jandarma kumandanı ve telgraf müdürünün İdman yurdu adı altında gençlere oyun oynattıkları ve hükümet aleyhine propaganda yaptıkları konusu ile ilgili (BOA.DH.İ.UMVM.19-1.B-5.H-07-08-1337)

Dergiler

- Gençler Yolu Dergisi
Havacılık ve Spor Dergisi
Kaynak Dergisi
Radyo Dergisi
Servet-i Fünun Dergisi
Toplumsal Tarih Dergisi
Top Spor Dergisi
Türkiye İdman Mecmuası
Türk Spor Kurumu Dergisi
Yarın Dergisi

Fotoğraflar

- Fotoğraf 1 Kurtdereli Mehmet Pehlivan 1931, Havacılık ve Spor dergisine hatıra olarak verdiği fotoğraf (Havacılık ve Spor Dergisi, 30 İkinci Teşrin 1931, 30 Kasım 1931, Sayı 60.)
- Fotoğraf 2 Ali Ahmet Çapraz Pehlivan
- Fotoğraf 3 Çardak Güreşlerinde Katrancı Mehmet ile Adalı Halil, Ressam Mehmet Tekdal'ın bir fotoğrafının kopyası (orijinal fotoğraftan tarama baskı (İs-mail Habib Sevük, Türk Güreşi, İstanbul, Ocak, 1948, s.92)
- Fotoğraf 4 Kurtdereli Mehmet ve Bursalı Rüstem Pehlivan

- Fotoğraf 5 Katrancı Mehmet ve Kurtdereli (En arkada sağdan ikinci ve üçüncü) Paris Güreş Turnuvasında
- Fotoğraf 6 Adalı Halil ve Kurtdereli Mehmet Pehlivanlar (Balıkesir Kent Arşivi)
- Fotoğraf 7 Dr. Londra'dan Behçet Vehbi Bey tarafından, İsmail Habib Sevük'e gönderilmiş, Kurtdereli Mehmet Pehlivan fotoğrafı (İsmail Habib Sevük, Türk Güreşi, İstanbul, Ocak, 1948, s.230.)
- Fotoğraf 8 Ali Hikmet Paşa tarafından keşfedilerek İstanbul'a gönderilen, Beyköylü Çoban Mehmet
- Fotoğraf 9 Ayvalık Jimnastik Kulübü Eolya'nın mührü (Andreas Baltas, Ozan Yücesoy,1890-1922 Arası İzmir'de Faaliyet Gösteren Rum Spor Kulüpleri, İzmir, Yakın Yayınları, 2014, s.35.)
- Fotoğraf 10 Ayvalık Eolya Sonbahar Oyunları, Eylül 1907 (Andreas Baltas, Ozan Yücesoy,1890-1922 Arası İzmir'de Faaliyet Gösteren Rum Spor Kulüpleri, İzmir, Yakın Yayınları, 2014, s.35.)
- Fotoğraf 11 Kurtdereli Mehmet Pehlivan, yöresel kıyafetleri ve madalyaları ile
- Fotoğraf 12 Padişah Abdulhamid Han ve Padişah Sultan Reşat tarafından Kurtdereli Mehmet Pehlivana verilen madalyalar (Kaynak Dergisi, 19 Mayıs 1939, sayı 75.s.72)
- Fotoğraf 13 Balıkesir At Yarışlarında Hakem Mevkii (Aydın Ayhan Arşivi)
- Fotoğraf 14 Balıkesir'de Donanma Münasebetiyle İcra Edilen At Yarışlarında Kılıç-Kalkan Oyunu (Aydın Ayhan Arşivi)
- Fotoğraf 15 Balıkesir At Yarışlarında Düzenlenen Güreş Müsabakaları (Aydın Ayhan Arşivi)
- Fotoğraf 16 Balıkesir'de Donanma Cemiyeti Menfaatine İcra Edilen 5000 Kuruş İkramiyeli Balya-Kara Aydın Koşusu (Aydın Ayhan Arşivi)
- Fotoğraf 17 Balıkesir'de Donanma Menfaatine İcra Edilen 3000 Kuruş İkramiyeli Sultan Çayırı Madenleri Koşusu (Aydın Ayhan Arşivi)
- Fotoğraf 18 Balıkesir At Koşularında 20 Lira İkramiyeli Şimendifer Koşusu (Aydın Ayhan Arşivi)
- Fotoğraf 19 Seyd-i Beşir Esir Kampı'nda futbol müsabakasında Gönenli Kazım Bey (Aydın Ayhan Arşivi)
- Fotoğraf 20 Seyd-i Beşir Esir Kampı'nda futbol müsabakası sonrası toplu fotoğraf (Aydın Ayhan Arşivi)
- Fotoğraf 21 Kurtuluş savaşında Edremit Gençliği İdman Yurdu Milis Teşkilatında çalışırken (Gıyas Yetkin, Yurdun Güzel Bir Köşesi Edremit, 1939, s.179.)
- Fotoğraf 22 Balıkesir İdman Yurdu Arması. (Gençler Yolu Dergisi, 1929. s.12, s.1)
- Fotoğraf 23 Eski Harflerle Balıkesir İdman Yurdu Arması (Gençler Yolu Dergisi, 1929, s.13, s.8)

Kaynaklar

- Fotoğraf 24 Balıkesir Çalışma Derneği önünde Balıkesir İdman Yurdu (Balıkesir Kent Arşivi, Yusuf Hocaoğlu Arşivi)
- Fotoğraf 25 Balıkesir'in ikinci spor kulübü, Balıkesir İdman Birliği Arması
- Fotoğraf 26 Edremit İdman Yurdunun ikinci Balıkesir seyahati 1924 (Gıyas Yetkin, Yurdun Güzel Bir Köşesi Edremit, 1939,s.180.)
- Fotoğraf 27 Ali Hikmet Paşa tarafından 1925 yılında yapımına başlatılan Şehrin İlk Spor Tesisi "Balıkesir İdman Mahfeli" (Balıkesir Kent Arşivi)
- Fotoğraf 28 Balıkesir İdmanlılar Mahfeli Tenis Kortu (Balıkesir Kent Arşivi, Foto Zafer, Balıkesir)
- Fotoğraf 29 Balıkesir İlk Türk Ocağı Binası (Balıkesir Kent Arşivi)
- Fotoğraf 30 Günümüzde Toplu Taşıma Merkezinin bulunduğu alan, Ali Hikmet Paşa tarafından yaptırılan "İdman Mahfeli Futbol Sahası" (Balıkesir Kent Arşivi)
- Fotoğraf 31 Ali Hikmet Paşa, Kızı Bedia'ya attığı fotoğraf, 28 Ekim 1925 (Sabri Yetkin, Toplumsal Tarih Dergisi, 2001,İstanbul, 2011,sayı85, s.7.)

Gazeteler

- Ayvalık Gazetesi
İkdam Gazetesi
İzmir'e Doğru Gazetesi
Karesi Gazetesi
Sabah Gazetesi
Servet Gazetesi
Tercüman-ı Hakikat Gazetesi
Zafer-i Milli Gazetesi
9 Eylül Gazetesi

Kitaplar

- Ahmet Acar, Tarihi Çardak Panayırı ve Yağlı Güreşleri, İstanbul, Ege Basım Evi, 2016
- Ahmet Pesen,1920'den 2007'ye Bandırma'nın Spor Yolculuğu, Balıkesir, 2007
- Ahmet Yorulmaz, Ayvalık'ı Gezerken, Ayvalık, Geylan Kitabevi, 2000
- Andreas Baltas, Ozan Yücesoy,1890-1922 Arası İzmir'de Faaliyet Gösteren Rum Spor Kulüpleri, İzmir, Yakın Yayınları, 2014
- Altuğ Oymak, Balıkesir'in Komutanı Ali Hikmet Paşa, Balıkesir, Mazideki Balıkesir Yayınları, 2014
- Atıf Kahraman, Osmanlı Devletinde Spor, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1995

- Atıf Kahraman, Cumhuriyete Kadar Türk Güreşi 1.Cilt , Ankara, Kültür Bakanlığı, 1989
- Atıf Kahraman, Cumhuriyete Kadar Türk Güreşi 2.Cilt , Ankara, Kültür Bakanlığı, 1989
- Aydın Ayhan, Balıkesir'in Seferberlik Yılları, Balıkesir, BBB Kent Arşivi Yayınları, 2020,
- Aydın Ayhan, İşgal Yıllarında Balıkesir, Balıkesir, Balıkesir Büyükşehir Belediyesi Kent Arşivi Yayınları, 2020
- Aydın Ayhan-Yusuf Akgül, Hasan Basri Çantay Şiir Dünyası Ülkü Edebiyatı, Balıkesir, Altteylül Belediyesi Kültür Yayınları, 2014
- Bayram Bayraktar, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Aynalık Tarihi, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi, 2014
- Bilal Gürhan, Katrancı Mehmet Pehlivan, Balıkesir, Petek Ofset, 2015
- Cem Atabeyoğlu, Atatürk ve Spor, İstanbul, Hisar bank Kültür Yayınları, 1981,
- Cem Atabeyoğlu, Türk Spor Tarihi Ansiklopedisi 1453-1991, İstanbul, Foto spor, 1991
- Erol Akcan, İttihat ve Terakki Fırkasının Paramiliter Gençlik Kuruluşları, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 2015
- Eşref Şefik, Baş Pehlivanların Baş Güreşleri, İstanbul, 1954
- Fethi Tevetoğlu, Milli Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 2020
- Gıyas Yetkin, Kuruluşundan Bugüne Kadar Edremit'te Olup Bitenler, Balıkesir, Türk Dili Matbaası, 1957
- Gıyas Yetkin, Yurdun Güzel Bir Köşesi Edremit, Balıkesir, Türk Pazarı, 1939
- Günver Güneş-Bahri Okumuş, İzmir Spor Tarihi, İzmir, Ütopya, 2019
- Harold Parfitt- Mehmet Raif Ogan, Tatbikathl İzci muhtırası, İstanbul, Cihan Biderler Matbaası, 1923
- İsmail Acar, Türk Ocakları, Balıkesir, Dilek Matbaası, 2005
- İsmail Habib Sevik, Türk Güreşi, İstanbul, Ocak, 1948
- İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Karesi İdâdî Sultânî Lisesine Mahsus Salname, Balıkesir, Dilek Matbaası,1923
- Kamil Su, Köprülülü Hamdi Bey ve Akbaş Olayı, Ankara, Kurtuluş Ofset, 1984
- Kurtdereli Yağlı Güreşleri, Karesi Belediyesi, 2015
- Kazım Özalp, Milli Mücadele I-II, Ankara, Türk tarih Kurumu, 2020 (5.Baskı)
- Mehmet Yüce, İdmançı Ruhlar 1923-1952, İstanbul, İletişim, 2015
- Mehmet Yüce, Osmanlı Melekleri Futbol Tarihimizin Kadim Devleri, İstanbul, İletişim, 2019
- M. Reşit Kıpçak, Merhaba Balıkesir, İstanbul, BT Reklam Matbaa, 2018

Kaynaklar

- Mustafa Salman, Balıkesir Tarih Coğrafyası, Balıkesir,1957
- Murat Sertođlu, Rumelili Türk Pehlivanları Kurtdereli Mehmet Adalı Halil, Ankara, 1986
- Münir Yenal, Balıkesir Spor Tarihi, İzmir, 1988
- Mürşit Çantay, Babamın Şiirleri, İstanbul, Ahmet Sait Matbaası, 1964
- M. Sami Karayel, En Meşhur Türk Pehlivanları Kurtdereli Mehmet ve Makarnacı Hüseyin, İstanbul, Ahmet Halit Kitabevi, 1948
- Orhan Kolođlu, Dünya Minderini Titreten Müthiş Türkler, İstanbul, Yavuz Yayınları, 1972
- Reşat İleri, Kurtdereli Mehmet Pehlivan, İstanbul, Kahramanlar Mecmuası, 1953
- Selahattin Soysal, Türk İzciliğinin 60.Yılı 1912-1972, Ankara, Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, 1972
- Türk İzciliğinin 90. Yılı, Türkiye İzcilik Federasyonu, 2002
- Yücel Aras, Tarih Sayfalarında Burhaniye'm, İstanbul, Rema, 2014